

УДК: 323.23:316.774:355.40(477)

DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2023.02>.

Підбережник Надія Петрівна

*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри державної політики та врядування
Навчально-наукового інституту адміністрування, державного
управління та професійного розвитку Національного університету*

«Львівська політехніка»

ORCID:0000-0002-2197-6139

Nadiia.P.Pidbereznyk@lpnu.ua

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Межі моєї мови означають межі мого світу.

Людвіг фон Вітгенштайн

Проаналізовано стан та проблеми формування українського національного інформаційного простору. Виявлено, що національний інформаційний простір є важливим чинником забезпечення інформаційної безпеки держави та формування національної ідентичності, особливо в умовах війни. Він повинен базуватись на об'єктивній інформації, якісному національному інформаційному продукті державною мовою, культурі різноманіття. Доведено важливість забезпечення домінування української мови в інформаційному просторі України як консолідаційної складової українського суспільства. Визначено, що актуальним у процесі формування українського інформаційного простору є розробка та ухвалення ЗУ про «Про національний інформаційний простір», удосконалення законодавчого регулювання інформаційної сфери відповідно до актуальних загроз національній безпеці, стимулювання розвитку національного виробництва текстового та аудіовізуального контенту, створення системи мовлення державною мовою у територіальних громадах.

Ключові слова: Україна; мова; інформаційний простір; консолідація; національна безпека; інформаційна політика; національна ідентичність.

Постановка проблеми. Мова є одним із ключових маркерів національної ідентичності. Закріплений у Конституції України статус української мови як державної тривалий час залишався формальним, оскільки у ключових сферах суспільно-політичного життя, інформаційному просторі, в побуті українських громадян домінувала російська. З початком війни РФ проти України гостро постала проблема збереження статусу української мови як державної, як одного із факторів консолідації української нації й ознаки української національної ідентичності.

Після російської агресії все більше громадян почали усвідомлювати значення української мови та культури для збереження цілісності дер-

жави. Та попри це, у суспільстві досі транслиуються ідеї про доцільність і, навіть, обґрунтовану необхідність двомовності комунікаційного простору України. Це актуалізує питання необхідності на державному рівні створити всі умови для зміцнення комунікативного й демографічного потенціалу української мови, покращення мовної культури населення, зростання частки україномовного культурного та інформаційного продукту, зміцнення статусу української мови як мови міжетнічного спілкування та порозуміння. Вагоме значення у цьому процесі матиме забезпечення домінування української мови в інформаційному просторі України, збільшення частки україномовних інформаційних потоків.

Мета дослідження та основні завдання її досягнення – дослідити стан та проблеми формування українського національного інформаційного простору в умовах війни, обґрунтувати доцільність удосконалення державної мовної політики у напрямку популяризації української мови, укріплення статусу української мови в інформаційному просторі України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Становлення інформаційного суспільства в Україні, проблеми державної інформаційної політики в Україні є предметом досліджень таких науковців: І. Бінько, В. Карпенко[2], О. Кондратенко[4], О. Литвиненко, С. Матвієнків, Ю. Шмаленко. Питання державної мовної політики аналізували І. Алмаші, М. Антонович, К. Вітман, В. Євтух, Г. Залізник, Б. Козьмук, В. Котигоренко, Ю. Куц.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень з питань інформаційної політики та становлення інформаційного суспільства в Україні, залишаються невирішеними важливі проблеми формування українського національного інформаційного простору з домінуванням якісного україномовного контенту. Особливо актуальним це стало під час війни, оскільки функціонування українського національного інформаційного простору сприяє національній консолідації та формуванню української національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. У межах держави інформаційний простір є сукупністю засобів масової інформації. До національної системи засобів масової комунікації відносять газети, журнали, інші періодичні видання, книги, друковані матеріали, інформаційні агентства, кінофільми, телебачення, радіо, інші електронні засоби і служби зв'язку, усі види технологій збереження і поширення інформації [10, с. 218].

На думку В. Карпенка, інформаційний простір – це складне соціально-політичне явище, яке передбачає вироблення та циркуляцію інфо-

рмації. Дослідник наголошує, що кожна держава має інформаційне поле, яке охоплює національну територію, акваторію, повітряний простір та економіку, в межах яких діють засоби інформації [2, с. 241]. Тож інформаційний простір держави – це сукупність інформаційних потоків національного та іноземного походження, що формуються інформаційними мережами.

Національний інформаційний простір є важливим чинником забезпечення інформаційної складової національної безпеки та формування національної ідентичності за умови, що він базується на об'єктивній інформації, якісному національному інформаційному продукті державною мовою, культурі різноманіття, яка не допускає монополізації ринку в інтересах інформаційних картелів.

В. Король виділяє кілька складових (сегментів) інформаційного простору, зокрема: інформаційні поля територій та великих міст-мільйонників; комунікаційно-контентні середовища населених пунктів і об'єднаних територіальних громад та геопозиційні точки окремих інформаційних об'єктів. На сучасному етапі ці сегменти, як зазначає дослідник, функціонують досить часто без взаємодії, нерідко живуть власним життям і не завжди впливають один на одного. Утім сегмент має власне життя, яке проявляється через специфічне різноманіття контентних потоків, динамік, реальностей і навіть вимірів, де сенси, змісти, сутності поєднуються із емоційною енергетикою, стилем, настроями тощо [5].

Тривалий час український інформаційний простір перебував в умовах мовної, комерційної, ментальної і культурної залежності від інформаційної політики РФ та українських проросійських олігархічних кланів. Як результат, ми мали трансляцію антиукраїнських наративів, висміювання української мови та культури, що подавались у вигляді «шароварщини». Несформованість інформаційного простору України призвела до інформаційної експансії держави-агресора та контрольованих нею структур, зокрема, шляхом розширення власної інформаційної інфраструктури на території України, проведення РФ спеціальних інформаційних операцій в інших державах з метою створення негативного іміджу України у світі, інформаційного домінування держави-агресора у східних і південних регіонах України.

Ще одним негативним проявом несформованості українського національного інформаційного простору стало домінування російської мови у ньому. На жаль, незважаючи на війну РФ проти України, російська мова й надалі залишається панівною в комунікативному просторі, бізнес-середовищі, а більшість великих міст – осередками русифікації. На

жаль, у частині українських шкіл українську мову чути лише під час уроків, а під час перерв – далі лунає російська. Така ж ситуація спостерігається і в кулуарах провідних ЗМІ, органів влади, на вулицях українських міст, що становить пряму загрозу національній безпеці України.

Частково після російської повномасштабної агресії громадяни України почали усвідомлювати значення української мови та культури для збереження своєї територіальної цілісності та державного суверенітету. Про це свідчать дані соціопитувань. Зокрема, за результатами соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, станом на кінець 2022 р., кількість людей, які спілкувались у повсякденному житті тільки українською мовою, становила 41%, переважно українською – 17%, двома мовами – 24%, переважно російською – 9% і тільки російською – 7%. На сході та півдні України українською розмовляли 29% опитаних, а російською – 27%. 80% опитаних вважали, що українська має бути «основною в усіх сферах спілкування», натомість лише 15% – що Україна має бути двомовною країною [3].

Для порівняння, за даними аналогічного дослідження у 2017 р., ці дані становили: тільки українською спілкувалися 34% опитаних, а переважно нею – 15%. Двома мовами розмовляли 25%, 14% – переважно російською, а 12% – тільки російською [3].

Відповідно, за останні п'ять років кількість російськомовних українців зменшилася на 10%, а україномовних – збільшилася на 9%. Але цей показник є ще дуже низьким, щоб стверджувати про сформовану національно свідому, консолідовану націю на основі спільності мови. Адже основи національної ідентичності будь-якої етноспільноти формують насамперед мова, культура, релігія та історична спадщина.

Як зазначає П. Костючок, національна ідентичність охоплює сукупність політичних і культурних ідентифікаторів, які мають свої відповідні маркери. Маркерами політичних ідентифікаторів є національна свідомість, національний інтерес, національна територія, національна ідея. Маркерами культурних ідентифікаторів є мова, культура, історія, спільність походження, релігія [6, с.106].

За даними того ж соціопитування 2022 р., 95% опитаних пов'язує себе з українською національністю, в той час як у 2017 р. цей показник становив 88%, а відсоток тих серед опитаних, хто визначає свою національність за країною, в якій живе, становить 36 % (порівняно 24% у 2017р.). Це свідчить, що національність в Україні є етнонаціональною категорією – поєднанням етнічної та громадянської ідентичності з переважанням другої.

Війна Російської Федерації проти України загострила проблеми духовних і культурних цінностей українського народу, розвитку його національної самоідентичності та цивілізаційної єдності, створення в Україні розвиненого інформаційного суспільства та національного інформаційного простору з домінуванням української мови як державної. Важливим у цьому процесі, відповідно до нових суспільно-політичних реалій, є забезпечення прав громадян на отримання об'єктивної інформації державною мовою та формування якісного україномовного контенту. Правовим підґрунтям для цих процесів є Закони України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [7], «Про медіа»[8].

Зокрема, з набуттям чинності 16 липня 2019 р. Закону України «Про забезпечення української мови як державної» зміцнення статусу української мови як державної відбулося у державній та комунальній сферах, сфері освіти, публічного простору та публічних комунікацій. З кожним наступним етапом імплементації норм закону цей статус зміцнюється і в інших сферах.

Зокрема, 16 січня 2020 р. набули чинності норми Закону, які стосуються реклами; 16 липня 2020 р. норми закону поширилися на сферу охорони здоров'я, науки, застосування мови в технічній та проектній документації, листування та звітності юридичних осіб, виконання назв транспортної інфраструктури (аеропортів, портів, вокзалів, станцій, зупинок тощо); 16 січня 2021 року українська мова стала обов'язковою при обслуговуванні громадян, наданні інформації про товари та послуги; 16 липня 2021 року дія закону поширилась на сферу культури, туризму, книговидавництва і книгорозповсюдження. Обов'язковим для посадовців та кандидатів на громадянство став іспит на володіння українською мовою; з 16 січня 2022 року українська мова стала мовою газет і журналів; 16 липня 2022 р. набули чинності норми, які стосуються використання мови в мережі Інтернет та мови інтерфейсів комп'ютерних програм, встановлених на товарах; також з 16 липня 2022 р. уповноважений із захисту державної мови отримав повноваження накладати стягнення на фізичних осіб за порушення Закону [1].

З 31 березня 2023 р. набув чинності Закон України «Про медіа». Стаття 40 цього закону регулює питання мови у сфері аудіовізуальних медіа. Відповідно до неї, мінімальна частка української мови на національному телебаченні зросте з 1 січня 2024 р. до 90%. Україномовною вважатиметься програма, якщо виступи ведучих та учасників програми будуть українською мовою. Винятки стосуються лише мов корінних народів, коротких реплік і виступів у репортажах з місця подій, спонтан-

них реплік в живому ефірі. Їх тривалість не може перевищувати 10% тривалості програми. Варто зазначити, що до 17 липня 2024 року в живому ефірі україномовної програми дозволено використання недержавної мови у виступах, інтерв'ю, коментарях учасників програми.

Що стосується трансляції художніх фільмів в ефірі українського телебачення, то, відповідно до Закону України «Про медіа», фільм вважається виконаним державною мовою, якщо звуковий ряд під час його демонстрування виконаний, дубльований, озвучений державною мовою. Для цілей реалізації художнього, творчого задуму допускається у фільмі (крім дитячих та анімаційних фільмів) використання інших мов в обсязі не більше, ніж 10 % від загальної тривалості (вони повинні субтитруватися державною мовою).

Незважаючи на формування належного правового поля функціонування і зміцнення статусу української мови як державної, негативними тенденціями у процесі формування українського національного інформаційного простору залишаються слабкість України як суб'єкта глобального інформаційного ринку, недостатня розвиненість інформаційної інфраструктури та низький рівень сучасних інформаційних технологій, інформаційна експансія іноземних держав на території України.

До того ж, інформаційні послуги України, Інтернет- та медіаресурси розміщені вкрай нерівномірно, тому одним із першочергових внутрішньополітичних завдань для України є створення відповідних умов для формування національного інформаційного простору, зокрема, створення повноцінної інтернет-інфраструктури, інформаційних технологій, мас-медіа, а також створення національного інформаційного продукту для його подальшого просування на міжнародний ринок [4]. Адже саме в мережі Інтернет спостерігається досить низький рівень використання української мови. За даними соціологічного дослідження, в інтернеті тільки українською мовою користуються 26% респондентів, і ще 26% – переважно українською.

Для популяризації української мови та культури в соцмережах та викорінення російського контенту, який досі поширений в українському сегменті інтернету, Міністерство культури та інформаційної політики України, група 1+1 media та альтернативне медіа WAW започаткували проєкт «Плюсуй українську», який реалізовувався протягом 2023 р. Основним завданням проєкту є популяризація українських творців контенту і «діячів, що формують нову українську культуру та руйнують будь-які міфи, насаджені ринком РФ, про те, що «український контент не може бути настільки популярним в YouTube, як російський» [9].

З огляду на виклики і проблеми у процесі формування українського національного інформаційного простору актуальними сьогодні удосконалення правового регулювання інформаційної сфери відповідно до актуальних загроз та викликів національній безпеці України, зокрема, розробка та ухвалення Закону України «Про національний інформаційний простір»; забезпечення повноцінного україномовного телерадіомовлення в межах всієї України, розвиток якісного національного текстового та аудіовізуального контенту, належного фінансування Суспільного телебачення і радіомовлення України, забезпечення фінансової підтримки вітчизняної книговидавничої справи.

У Законі України «Про національний інформаційний простір» варто прописати структуру національного інформаційного простору (НІП), процедуру оновлення чинної моделі НІП, виявлення проблем у технологічно-інфраструктурному забезпеченні НІП, вимоги до інфраструктурного забезпечення спроможностей НІП. Крім того, закон повинен містити розділи щодо авторства, інтелектуальної власності, відповідальності, контентного менеджменту, інфраструктурної логістики, доданих публічних реальностей, мультиплікаційних можливостей, а також виклики, ризику, загрози НІП, переліки алгоритмів та сервісів, які забезпечують функціонування моделі, термінологічну мапу використання в НІП елементів епохи статички та принципів потокових контентних динамік, перехід від пресслужб до комунікаційно-контентних хабів сервісно-інфраструктурних рішень щодо спеціалізації у сфері управлінської відповідальності тощо [5].

Актуальним сьогодні залишається формування безпечного мовного середовища в Україні та відповідної законодавчої бази для цього. Адже постійна плутанина з термінами, в які кожен вкладає своє розуміння, на практиці призводить до смислових різночитань і неможливості стандартизації необхідних технологічних процедур. Цю ідею обстоюють науковці Інституту мовознавства НАН України, яким доводиться постійно стикатися з необхідністю проводити лінгвістичні експертизи, зокрема, щодо вчинення мовних дій, які кваліфікуються Кримінальним кодексом України як кримінальні злочини (цим займається Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України). Створення такого безпечного мовного середовища сприяло б виявленню та нейтралізації комунікаційно-контентних агресій проти Української держави, захисту українського національного інформаційного простору від зовнішніх загроз.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Важливою складовою національної безпеки України є забезпечення формування та за-

хисту національного інформаційного простору, який постає як національна система засобів масової комунікації і вагомим чинником формування української національної ідентичності. У процесі формування українського інформаційного простору та обстоювання національних інтересів в інформаційній сфері доцільно забезпечити: законодавче закріплення статусу національного інформаційного простору, захист на законодавчому рівні українського інформаційного простору від іноземних впливів; державну підтримку (податкову, фінансову, організаційну) у процесі створення та популяризації якісних україномовних культурних та інформаційних продуктів; заповнення україномовним культурним продуктом медіапростору України (телебачення, радіо), інтернет-ресурсів; контролю за дотриманням законодавства щодо функціонування української мови як державної.

Предметом подальших наукових досліджень стане питання громадських ініціатив щодо сприяння формуванню та захисту українського національного інформаційного простору.

Список використаної літератури

1. З 16 липня 2022 року – новий контраст української мови! URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/16-lipnya-2022-roku-novij-kontrnastup-ukrayinskoji-movi>
2. Карпенко В. Інформаційна політика та безпека. Київ: Нора-Друк, 2006. 320 с.
3. КМІС: 80% українців – за домінування української в усіх сферах. Більшість уже обирають її для формального спілкування (ІНФОГРАФІКА). URL: <https://detector.media/infospace/article/206866/2023-01-10-kmis-80-ukraintsiv-za-dominuvannya-ukrainskoi-v-usikh-sferakh-bilshist-uzhe-obyayut-ii-dlya-formalnogo-spilkuvannya-infografika/>
4. Кондратенко О. Інформаційний чинник у формуванні внутрішньої і зовнішньої політики Української держави. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. 2010. № 2. С. 100–108.
5. Король В. Закон про інформаційний простір: перспективна візія чи регламентний документ? Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2820152-nacionalnij-informacijnij-prostir-akim-jomu-buti.html>
6. Костючок П. Культурні маркери національної ідентичності. Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2012. Вип. 22. С. 106–111.
7. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
8. Про медіа: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
9. Те, що відрізняє нас від ворога: в Україні запустили проєкт популяризації українського контенту на противагу російському. URL: ovynarnia.com/2023/02/11/te-shho-vidriznyaye-nas-vid-voroga-v-ukrayini-zapustily-proyekt-populyaryzacziyi-ukrayinskogo-kontentu-naprotyvagu-rosijskomu/

10. Чічановський А. Національна держава та її засоби масової комунікації у глобалізованому світі. Україна на шляху до Європи / упоряд. В. І. Шкляр, А. В. Юричко. Київ: Етнос, 2006.

Pidberezhnyk Nadiia Petrivna

*PhD of Public Administration
Senior Lecturer of Department of Public Policy and Governance,
Public Administration, Governance and Professional Development Institute,
Lviv Polytechnic National University
ORCID:0000-0002-2197-6139
Nadiia.P.Pidberezhnyk@lpnu.ua*

FORMATION OF THE UKRAINIAN NATIONAL INFORMATION SPACE IN THE CONTEXT OF THE WAR

Statement of the problem and its relevance. After the Russian aggression, an increasing number of citizens began to realize the importance of the Ukrainian language and culture for the preservation of their territory and the integrity of the state. This raises the question of the need at the state level to create all the necessary conditions for strengthening the communicative and demographic potential of the Ukrainian language, improving the linguistic culture of the population, increasing the share of Ukrainian-language cultural and informational products, and enhancing the status of the Ukrainian language as a language of interethnic communication and understanding.

The aim of the research and its main objectives are to investigate the state and issues related to the formation of the Ukrainian national information space in the context of war, substantiate the need for improving the state language policy towards the promotion of the Ukrainian language, and strengthening the Ukrainian language in the communicative and information space of Ukraine.

Analysis of recent research and publications. The development of the information society in Ukraine and the issues of state information policy in Ukraine have been studied by I. Binko, V. Karpenko, O. Kondratenko, O. Lytvynenko, S. Matviyenko, and Yu. Shmalenko.

The delineation of previously unresolved parts of the overall problem. Unresolved important issues include the formation of the Ukrainian national information space, where the Ukrainian state language would dominate, and the quality of Ukrainian-language content. This has become particularly relevant during the war, as the functioning of the Ukrainian national information space impacts national consolidation and the formation of Ukrainian national identity.

Teaching the main research material with an explanation of the obtained results. The national information space is an important factor in ensuring the informational component of national security and the formation of national identity. It should be based on objective information, quality national informational products in the state language, and cultural diversity.

A crucial aspect in the process of shaping and operating the Ukrainian information space in accordance with new socio-political realities is ensuring citizens' rights to receive

objective information in the state language and the creation of high-quality Ukrainian-language content. The legal basis for these processes is provided by the laws of Ukraine "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language" and "On Media."

Conclusions and Prospects for Further Research. In the process of shaping the Ukrainian language and information space and defending national interests in the information sphere, it is advisable to ensure: legislative recognition of the status of the national information space, protection at the legislative level of the Ukrainian information space from foreign influences; state support (tax, financial, organizational) in the creation and popularization of quality Ukrainian-language cultural and informational products; filling the media space of Ukraine (television, radio), internet resources with Ukrainian-language cultural products; monitoring compliance with legislation regarding the functioning of the Ukrainian language as a state language.

The subject of further scientific research will be the question of public initiatives to promote the formation and protection of the Ukrainian national information space.

References

1. Z 16 lipnia 2022 roku – novyi kontrnastup ukrainskoi movy! [From July 16, 2022 – a new counteroffensive of the Ukrainian language!]. Retrieved from: <https://mova-ombudsman.gov.ua/16-lipnya-2022-roku-novij-kontrnastup-ukrayinskoyi-movu> [in Ukrainian].
2. Karpenko, V. (2006), *Informatsiina polityka ta bezpeka [Information policy and security]*, 320s. [in Ukrainian].
3. KMIS: 80% ukraintsiv – za dominuvannia ukrainskoi v usikh sferakh. Bilshist uzhe obyraiut yii dlia formalnogo spilkuvannia (INFOHRAFIKA). [KMIS: 80% of Ukrainians are for the dominance of Ukrainian in all spheres. The majority already choose it for formal communication (INFOGRAPHIC)]. Retrieved from: <https://detector.media/infospace/article/206866/2023-01-10-kmis-80-ukraintsiv-za-dominuvannya-ukrainskoi-v-usikh-sferakh-bilshist-uzhe-obyrayut-ii-dlya-formalnogo-spilkuvannya-infografika/> [in Ukrainian].
4. Kondratenko, O. (2010), Informational factor in the formation of the internal and external policy of the Ukrainian state [Informational factor in the formation of the internal and external policy of the Ukrainian state]. *Naukovyi visnyk Instytutu mizhnarodnykh vidnosyn NAU – Scientific Bulletin of the Institute of International Relations of NAU*. [in Ukrainian].
5. Korol, V. Zakon pro informatsiinyi prostir: perspektyvna viziia chy rehlamentnyi dokument? [The law on information space: a perspective vision or a regulatory document?]. *Ukrinform – Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2820152-nacionalnij-informacijnij-prostir-akim-jomu-buti.html> [in Ukrainian].
6. Kostiuchock, P. (2012), Cultural tokens of national identity [Cultural markers of national identity]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriiia – Bulletin of the Carpathian University. History*. Vol. 22. 106-111. [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» [The Law of Ukraine «On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy «Pro media» [Law of Ukraine «On media»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> [in Ukrainian].

9. Te, shcho vidrizniaie nas vid voroha: v Ukraini zapustyly proiekt populiaryzatsii ukrainskoho kontentu naprotyvahu rosiiskomu. [What distinguishes us from the enemy: Ukraine has launched a project to popularize Ukrainian content in opposition to Russian content]. Retrieved from: novynarnia.com/2023/02/11/te-shho-vidriznyaye-nas-vid-voroga-v-ukrayini-zapustyly-proyekt-populyaryzacziyi-ukrayinskogo-kontentu-naprotyvagu-rosijskomu/ [in Ukrainian].

10. Chichanovskyi, A. (2006), *Natsionalna derzhava ta yii zasoby masovoi komunikatsii u hlobalizovanomu sviti. Ukraina na shliakhu do Yevropy* [The nation-state and its means of mass communication in a globalized world. Ukraine is on the way to Europe]. Kyiv. 213–225.